

Manifest Biodiversiteit Utrechtse Heuvelrug

De gemeente Utrechtse Heuvelrug heeft een uniek groen karakter en omvat een in geologisch en ecologisch opzicht waardevol gebied. De gemeente bevindt zich op de Utrechtse Heuvelrug zelf - een stuwwal met onder meer bossen, heidevelden en vennen - maar omvat ook een stuk Gelderse vallei, een stuk rivierengebied en alle overgangen daartussen en dit resulteert in een divers landschap met van oudsher kenmerkende flora en fauna. De regio is een genot om in te wonen en ook vele recreanten weten de weg naar onze mooie gemeente te vinden. Het landschap en de cultuurhistorie zijn van bijzondere kwaliteit, maar de biodiversiteit wordt bedreigd (zie kader).

Middels dit manifest vragen wij de gemeente om biodiversiteit hoog op de agenda te plaatsen en op concrete wijze te verankeren in beleid, opdat de huidige trend van biodiversiteitsverlies wordt omgebogen naar biodiversiteitsherstel.

We leggen het manifest voor aan de inwoners, organisaties en andere belanghebbenden van de natuur in de Gemeente Utrechtse Heuvelrug en nodigen iedereen uit om het te lezen. Iedereen die dit manifest ondersteunt, nodigen wij uit om het mede te ondertekenen.

In het najaar van 2021 biedt de Werkgroep Biodiversiteit van Stichting GoedVolk dit manifest aan de gemeenteraad aan, samen met [op de website genoemde partijen](#).

Wat is biodiversiteit?

Biodiversiteit is een begrip dat de verscheidenheid van al het leven op aarde duidt. In dit manifest richten we ons op de volledige soortenrijkdom van inheemse (van nature in deze regio voorkomende) soorten binnen de gemeente Utrechtse Heuvelrug.

Biodiversiteitsverlies

Het gaat niet goed met de biodiversiteit op zowel globaal, landelijk als regionaal en lokaal niveau. Zo is het aantal insecten in Nederland dramatisch afgenomen¹ hetgeen gevolgen heeft voor de overlevingskans van insectenetende vogels en zoogdieren. Een toenemend aantal soorten krijgt te maken met verlies van leefgebied en ook de hoge stikstofdepositie, veroorzaakt door de industrie, het verkeer en de landbouw heeft negatieve gevolgen voor het leefgebied van soorten. Ook in onze gemeente is het agrarisch landgebruik grotendeels intensief. Ook al zijn de weilanden groen, vaak is de biodiversiteit in deze intensief beheerde graslanden minimaal. Hetzelfde geldt voor de aanplant van uitheemse plantensoorten in tuinen. Dat kan er mooi uitzien, maar voor de inheemse fauna, beginnend bij insecten, is bijvoorbeeld een strak gazon met een border hortensia's van weinig waarde. Steeds meer tuinen worden daarnaast betegeld of ingericht met kunstgras of grint. Ook gemeentelijk groen wordt vaak zo ingericht en beheerd (uitheems plantgoed, hoog frequent maaibeheer) dat dit weinig bijdraagt aan de biodiversiteit. Het goede nieuws is dat er met relatief kleine ingrepen winst te behalen valt. De huidige trend van biodiversiteitsverlies kan worden omgebogen naar biodiversiteitsherstel, door meer en beter leefgebied voor een verscheidenheid aan soorten te creëren.

Biodiversiteit: waarom is het belangrijk?

Al het leven op aarde heeft een intrinsieke waarde, en weg is weg. Biodiversiteit draagt daarnaast bij aan onder meer bestuiving van gewassen, plaagonderdrukking, bodemvruchtbaarheid, voorkomen van erosie, waterberging, klimaat en welzijn². Concreet voorbeeld is dat een dijk met een soortenrijke vegetatie doorgaans steviger is dan wanneer deze alleen met gras is begroeid. Natuur in het algemeen heeft een bewezen positieve invloed op gezondheid, sociale cohesie en de economie. Landelijk zoeken veel partijen naar maatregelen om biodiversiteitsverlies tegen te gaan: [Samen voor biodiversiteit | Deltaplan Biodiversiteitsherstel](#). Ook diverse gemeenten zijn aangehaakt.

¹ <https://www.eis-nederland.nl/beheer/artikelen/id/1432/dramatische-achteruitgang-vliegende-insecten#:~:text=De%20afgelopen%2025%20jaar%20is,gisteren%20in%20PlosOne%20gepubliceerd%20is.>

² <http://www.biodiversiteit.nl/biodiversiteit-is-levensbelang/ecosysteemdiensten>

Beleid verankeren in een Programma Biodiversiteit

Om verder biodiversiteitsverlies te voorkomen en kansen te creëren voor herstel van de biodiversiteit, is het belangrijk concrete acties te borgen in concreet biodiversiteitsbeleid. Wij verzoeken de gemeente daarom om een team deskundigen een biodiversiteitsvisie te laten schrijven als basis voor een integraal Programma Biodiversiteit. Gemeente Utrechtse Heuvelrug heeft al stevige duurzaamheidsambities, deze zijn verwoord in het Programma Heuvelrug Duurzaam en Klimaatneutraal. Wij pleiten ervoor om dergelijke ambities ook te formuleren voor het thema biodiversiteit.

Ambities, visie, en een programma waarin wordt voorzien in een nulmeting en monitoring, waarin de doelen uit het provinciale plan (supplement Biodiversiteit bij Natuurvisie provincie Utrecht³) en de gemeentelijke structuurvisie⁴ vertaald worden in concrete doelen en acties binnen onze gemeente. Daarbij moeten uiteraard de inwoners betrokken worden. Gemeente Zeist heeft burgerparticipatie centraal gesteld in een dergelijke door deskundigen opgestelde biodiversiteitsvisie⁵. Daarnaast pleiten we voor voldoende capaciteit en financiële middelen om concrete acties uit te werken, zoals binnen het programma Heuvelrug Duurzaam en klimaatneutraal. Wij adviseren om de speerpunten uit dit manifest in het programma op te nemen:

Vijf speerpunten voor biodiversiteitsbeleid binnen de gemeente Utrechtse Heuvelrug:

1. Maatwerk bij aanleg, inrichting en beheer van openbaar groen

De lokale biodiversiteit kan worden versterkt door bij aanleg, inrichting en beheer van gemeentelijk groen rekening te houden met de natuurwaarde, d.w.z. de waarde als leefgebied voor een verscheidenheid aan soorten.

2. Educatie, bewustwording en participatie

Educatie en communicatie over biodiversiteit zijn essentieel voor bewustwording en draagvlak. Het is belangrijk dat de gemeente inwoners, organisaties en bedrijven betreft en groene initiatieven steunt.

3. Biodiversiteit én klimaatbestendigheid

Er zijn kansen voor synergie tussen de thema's Biodiversiteit en Duurzaam en Klimaatneutraal. Minder asfalt, tegels en beton en meer groen is goed voor de biodiversiteit (mits gekozen wordt voor de juiste beplanting) en draagt bij aan klimaatadaptatiedoelen.

4. Natuurinclusieve landbouw

Bijna nergens in Nederland is biodiversiteitsverlies zo groot als in agrarische gebieden⁶. Gezien de urgentie van onder meer de stikstofproblematiek, kan de Gemeente samen met agrariërs, de Provincie en het Nationaal Park een grotere rol spelen.

5. Bouwen binnen de rode contouren

Laat woningbouw niet ten koste gaan van biodiversiteit. Er zijn mogelijkheden voor woningbouw zonder aantasting van de groene ruimte door "inbreiding in plaats van uitbreiding" en door aanpassingen in nieuwbouw (natuurinclusief bouwen⁷).

³ <https://www.provincie-utrecht.nl/media/1172>

⁴ https://www.heuvelrug.nl/flysystem/media/structuurvisie_utrechtse_heuvelrug.pdf

⁵ [Biodiversiteit \(zeist.nl\)](https://www.zeist.nl/Biodiversiteit)

⁶ <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2020/06/zicht-op-100-jaar-afname-biodiversiteit-in-agrarisch-gebied>

⁷ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/gebouwen/technieken-beheer-en-innovatie/natuurinclusief-bouwen>

Toelichting en actiepunten behorend bij de speerpunten:

1. Maatwerk bij aanleg, inrichting en beheer van openbaar groen

- a. Bescherm en bevorder wilde flora en fauna bij het beheer van het groen in de dorpskernen en in het buitengebied, bijvoorbeeld door gefaseerd maaien en de aanleg van bloemenweiden zodat soorten als wilde bijen, vlinders, vogels en egels voldoende voedsel en beschutting hebben.
- b. Kies voor ecologisch beheer door aannemers met het Kleurkeur⁸ keurmerk dat ontwikkeld is in samenwerking met de Vlinderstichting.
- c. Breid de pilots ecologisch beheer⁹ uit en zorg voor monitoring van de ontwikkelingen van deze bermen. Zorg voor communicatie en inspraak over de aanpak en de resultaten.
- d. Betrek bewoners en bied meer ruimte voor een eigen rol in het beheer (zie ook punt 2).
- e. Vervang gefaseerd uitheemse soorten door een gevarieerde vegetatie met inheemse soorten, bijvoorbeeld "heuvelrugsoorten"¹⁰.
- f. Stem af met de "buren" zoals andere gemeenten, waterschappen, natuurorganisaties en particuliere terreineigenaren, maar ook met de provincie Utrecht. Onder meer Zeist¹¹ en Wijk bij Duurstede^{12,13} zetten al actief in op biodiversiteit.
- g. Streef natuur-inclusief bosbeheer na.
- h. Wees transparant bij kapwerkzaamheden, informeer inwoners tijdig en geef voldoende ruimte voor inspraak. Alle grote bomen, inclusief lanen, in de gemeente worden gekoesterd (Heuvelrug, 2019).
- i. De gemeente streeft er naar om de bomen gezond te houden met maatwerk en particulieren te ondersteunen in een goede zorg voor bomen in particulier bezit.

2. Educatie, bewustzijn en participatie

- a. Onbekend maakt onbemind. Hoe meer je weet over de natuur in je eigen omgeving, hoe meer je ziet. En hoe meer je ziet hoe meer je het waardeert. Communicatie, bewustwording en educatie zijn essentieel om inwoners bewust te maken van het belang van biodiversiteit. Natuurkennis is onontbeerlijk, natuureducatie van jongs af aan is daarom essentieel. De kinderen van nu zijn immers de burgers en bestuurders van de toekomst. Faciliteer en ondersteun daarom natuureducatieprojecten (Stichting Natuurwijs, de Boswerf, Natuurmonumenten, IVN, lokale initiatieven).
- b. Stimuleer inwoners tot "groen" (biodiversiteitsvriendelijk) gedrag in hun eigen tuin. Bijv. Operatie Steenbreek, Heuvelrugtuinen.
- c. Belangrijk is dat gemeente inwoners, organisaties en bedrijven zoveel mogelijk bij het groen betreft en groene initiatieven actief steunt. Stimuleer en ondersteun daarom buurtinitiatieven voor de aanleg van schooltuinen, moestuinen, buurttuinen, wadi's en groene speelplaatsen, en stimuleer gemeente overstijgende kennisdeling.
- d. Creëer meer groen in de buurt door uitvoering van de motie Groene Schoolpleinen en schooltuinen of bosjes (bijvoorbeeld Tiny Forests¹⁴), faciliteer en ondersteun scholen financieel.

3. Biodiversiteit én Klimaatbestendigheid

- a. De gemeente heeft ambitieuze plannen op het gebied van klimaat. Het behalen van de gestelde doelen en acties voor de biodiversiteit kunnen hand in hand gaan. Planten en vooral bomen halen CO₂ uit de lucht (koolstofvastlegging) en verlagen de temperatuur. Groen absorbeert als een spons

⁸ <https://www.vlinderstichting.nl/kleurkeur/>

⁹ <https://www.heuvelrug.nl/minder-maaien-meer-biodiversiteit/>

¹⁰ <https://www.np-utrechtseheuvelrug.nl/stichting-npuh/heuvelrugtuinen/plantenlijst/>

¹¹ [Biodiversiteit \(zeist.nl\)](https://www.biodiversiteit.zeist.nl/)

¹² <https://www.wijkbijduurstede.nl/inwoners/bijzondere-planten-in-de-bermen.html>

¹³ <https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/3106763/alpenweide-in-je-plaatselijke-berm-dan-minder-maaien.html>

¹⁴ <https://www.ivn.nl/tinyforest>

overtollig regenwater en bevordert bodeminfiltratie tijdens piekbuien. Zet dus in op meer groen voor betere infiltratie (Kennisportaal Klimaatadaptatie, 2020) en minder bestrating om piekregens beter te verwerken (Operatie Steenbreek). Kies daarbij wel voor gebiedseigen vegetatie (bijvoorbeeld Heuvelrugsoorten).

- b. Een grotere variatie aan inheemse beplanting zorgt ervoor, dat er ten gevolge van opwarming en extremer weer altijd een aantal soorten overblijven die hier goed mee om kunnen gaan (veerkracht). Zorg dus voor een zo groot mogelijke variatie aan inheemse beplanting ten behoeve van klimaatbestendigheid
- c. Kies beplanting die aangepast is aan de omstandigheden (grondsoort, vochtgehalte)

4. Natuurinclusieve landbouw

- a. Het verlies van biodiversiteit wordt voor een groot deel veroorzaakt door de intensieve landbouw¹⁵. Onderzoek heeft aangetoond dat de huidige landbouwmethodes geleid hebben tot een verarming van de bodem en een stikstofprobleem hebben gecreëerd dat leidt tot biodiversiteitsverlies, ook in onze natuurgebieden. Gezien de urgentie van de stikstof-problematiek, kan de Gemeente hier zelf, samen met de Provincie en het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug een grotere rol in spelen. Stimuleer daarom een verandering van intensieve landbouw naar natuurinclusieve landbouw¹⁶. Regelgeving is nodig om het gebruik van bestrijdingsmiddelen terug te dringen, af te bouwen, of helemaal te verbieden. In Groningen heeft de rechtbank bijvoorbeeld besloten dat nabij Natura2000 gebieden géén bestrijdingsmiddelen gebruikt mogen worden¹⁷.
- b. Stimuleer agrarisch natuurbeheer in samenwerking met individuele agrariërs, agrarische collectieven en met Provincie Utrecht.
- c. Stimuleer gericht beheer voor het behoud en de bescherming van bedreigde soorten zoals weidevogels.

5. Bouwen binnen de rode contouren

- a. Bij het bouwen van nieuwe woningen zijn er mogelijkheden voor woningbouw zonder aantasting van de groene ruimte door "inbreiding in plaats van uitbreiding". Zoek daarom naar leegstaande en braakliggende (bedrijfs-)terreinen binnen de rode contouren als het gaat om aanwijzen van nieuwbouwlocaties. Herbestem dus gebouwen en reeds bebouwde terreinen, alvorens tot nieuwbouw in de groene ruimte over te gaan.
- b. Bij nieuwbouw is vaak ruimte voor groene daken, waterdoorlatende verharding, natuurvriendelijke bermen en aanplant van hagen. Daarnaast zijn aanpassingen mogelijk om de soortenrijkdom te vergroten¹⁸ als mussenvides, inbouwneststenen (gierzwaluwen), insectenhôtels, en vleermuizenkasten. Houd bij ieder nieuwbouw- en renovatieproject rekening met het behouden of scheppen van verblijfplaatsen van (bedreigde) diersoorten en neem dit op in de planvorming van projectontwikkelaars en woningbouwverenigingen, ook wanneer dit niet wettelijk verplicht is.
- c. Leg groene daken en gevels aan bij scholen en andere openbare gebouwen en stimuleer aanleg van groene daken en gevels door bedrijven en bewoners.
- d. Houd regen- en kwelwater zoveel mogelijk vast in vijvers, wadi's en waterlopen (zie ook punt 3).
- e. Stimuleer het vergroenen van tuinen, straten en buurten en stimuleer het vergroenen van bedrijventerreinen.¹⁹

¹⁵ <https://themasites.pbl.nl/balans-leefomgeving/indicatoren/nl003053-staat-van-instandhouding-eu-soorten-en-habitattypen-2020/>

¹⁶ <https://www.boerenatuur.nl/wat-doen-we/natuurinclusieve-landbouw/>

¹⁷ <https://www.gic.nl/nieuws/groningse-rechtbank-boeren-bij-natuurgebieden-mogen-geen-bestrijdingsmiddelen-gebruiken>

¹⁸ [KAN-Stappenplan-Een-natuurinclusieve-tuin-Hoe-verleiden-we-bewoners-in-de-nieuwbouw.pdf \(kanbouwen.nl\)](https://www.kanbouwen.nl/KAN-Stappenplan-Een-natuurinclusieve-tuin-Hoe-verleiden-we-bewoners-in-de-nieuwbouw.pdf)

¹⁹ <https://klimaatadaptatienederland.nl/actueel/actueel/nieuws/2020/vergroen-bedrijventerrein/>

Mee-ondertekenende partijen:

Een [overzicht van mee-ondertekenaars treft u aan op onze website](#). Wilt u het Manifest ook mede ondertekenen, laat ons dat dan weten via biodiversiteit@goed-volk.net.

Penvoerder: Goed Volk, werkgroep Biodiversiteit

Bekijk onderstaande links voor meer informatie

- PBL (2014), Balans van de Leefomgeving 2014. De toekomst is nú, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving <https://themasites.pbl.nl/balansvandeleeftomgeving/jaargang-2014>
- PBL (2020), Balans van de Leefomgeving 2020; Burger in zicht, overheid aan zet <https://www.pbl.nl/publicaties/balans-van-de-leefomgeving-2020>
- Samen voor biodiversiteit | Deltaplan Biodiversiteitsherstel <https://www.samenvoerbiodiversiteit.nl/>
- Heuvelrug (2019) <https://www.heuvelrug.nl/openbaar-groen-en-bomen-beheer-en-onderhoud>
- Heuvelrug (2020) <https://www.heuvelrug.nl/minder-maaien-meer-biodiversiteit?origin=/minder-maaien-in-doorn-en-leersum>
- https://www.heuvelrug.nl/flysystem/media/structuurvisie_utrechtse_heuvelrug.pdf
- Vlinderstichting (2021) <https://www.vlinderstichting.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/nieuw-veldgids-ecologisch-bermbeheer>
- Kennisportaal Klimaatadaptatie (2020) <https://klimaatadaptatienederland.nl/actueel/actueel/interviews/bodem-biodiversiteit-oplossing-wateroverlast/>
- Supplement biodiversiteit, behorend bij natuurvisie provincie Utrecht, https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2020-03/natuurvisie_-_supplement_biodiversiteit.pdf
- Heuvelrugtuinen, heuvelrugsoorten: <https://www.np-utrechtseheuvelrug.nl/stichting-npuh/heuvelrugtuinen/plantenlijst/>
- <https://wageningenduurzaam.nl/wageningenduurzaamgroen/gemeente-wageningen-geeft-biodiversiteit-een-belangrijke-plek-met-nulmeting/>